

PORT
PAYÉ
HELLAS

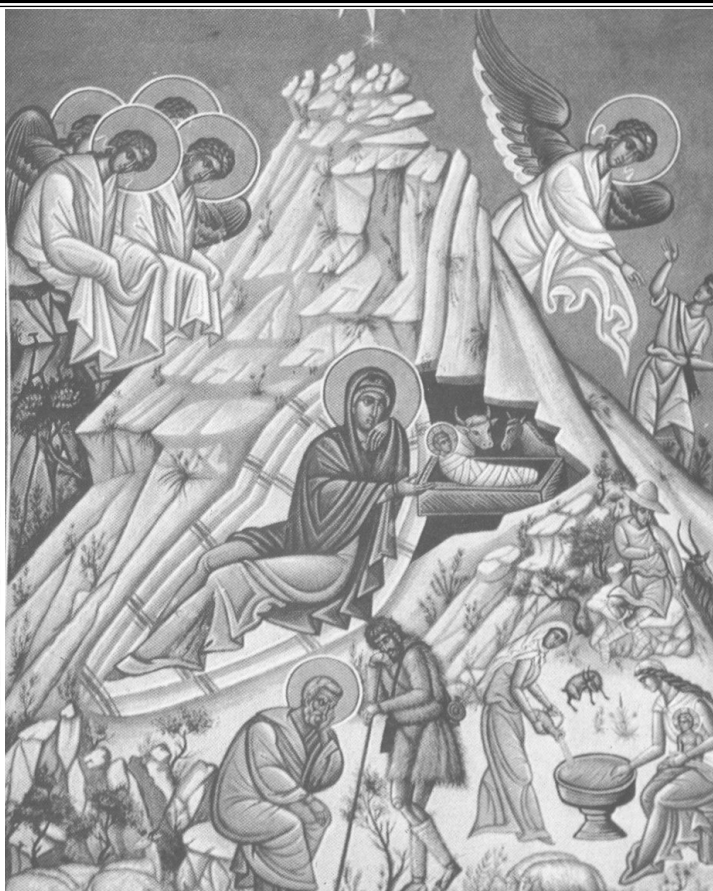

'Ελεύθερη πληροφόρηση

ΔΕΛΤΙΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: 'Ο Μητροπολίτης 'Αττικής και Μεγαρίδος ΝΙΚΟΛΗΜΟΣ
'Αριθμός φύλλου 243

16 Δεκεμβρίου 2008

«Διέλθωμεν ἕως Βηθλεέμ...»

τό θαμπό κλίμα τοῦ κοινωνικοῦ μας χώρου, πού σκοτίζεται τοῦτες τίς μέρες ὀλοένα καί περισσότερο, οἱ καμπάνες τῆς Ἐκκλησιᾶς μας σημαίνουν Χριστούγεννα. Ἄλλο μήνυμα στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ἄλλη ἱστορική γραφή. Ἄλλο φῶς στά ἀπύθμενα βάθη τῆς ψυχῆς. Γεμίζει ὁ σκοτεινός ὀρίζοντας μέ τό μελωδικό ἄγγελμα. Ἐναπνέουν ἐλπίδα οἱ βαρύθυμες καρδιές μας.

Συνεπαρμένος ἀπό τή συγκλονιστική πληροφόρηση, πού μᾶς κληροδότησαν οἱ Εὐαγγελιστές, θαυμάζω στό σύνολο τό κοσμοϊστορικό γεγονός. Καί, ταυτόχρονα, ἐπιμερίζω τήν προσοχή τῆς ἔκθαμβης συνείδησής μου στά λεπτομερειακά περιστατικά, πού διασώζει ὁ ἀμίμητος ἱστορικός κάλαμος τοῦ συγγραφέα τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου, τοῦ ἱατροῦ Λουκά. Λιτή ἡ ἀφήγηση. Μεστί ἡ ἀποκάλυψη. Πρός στιγμὴ διακόπτω τή ροή τοῦ λογισμοῦ μου ἀπό τή μιά ἀπρόσμενη ἐκπληξη στήν ἄλλη. Στέκομαι ἔκθαμβος. Καί μετρῶ, μέ ἱερό δέος, ἀλλά καί μέ φόρτιση ἀνήσυχου προβληματισμοῦ, τούς χτύπους τῆς καρδιᾶς καί τά ἀνάλαφρα βήματα τῶν ἀπλῶν ποιμένων τῆς Βηθλεέμ, πού, ἀργά ἀλλά σταθερά, τούς ἔφεραν μπροστά στή Φάτιν.

Οἱ ἄδολοι τρόφιμοι τῶν βουνῶν καί τροφοί τῆς ἄλογης ποιμνῆς, αἰφνιδιασμένοι ἀπό τό ὑπέρλαμπρο καί ἀνεξιχνίαστο θέαμα, ἠλεκτρισμένοι ἀπό τήν ἀγγελικὴ ἀναγγελία «*ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ*» (Λουκ. β' 11) καί γοπτευμένοι ἀπό τήν παρουσία τῆς ἀγγελικῆς στρατιᾶς καί ἀπό τό δοξολογικό ὕμνο τῆς, δέν ἄφησαν χρόνο νά χαθεῖ. «*Εἶπον πρὸς ἀλλήλους· διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλε-*

έμ και ἴδωμεν τό ρῆμα τοῦτο τό γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν» (Λουκ. β' 15). Παράτησαν, δίχως τόν παραμικρό ἐνδοιασμό, τά πρόβατά τους καί «ἤλθον σπεύσαντες» νά συναντήσουν τό μεγάλο Ποιμένα. Τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, πού ἦρθε, βρέφος, στή γῆ, νά ποιάνει καί νά σώσει τίς πληγωμένες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Περπάτησαν μέσα στή νύχτα, κρατώντας στήν ψυχή τό ὄραμα καί στά χεῖλη τήν ἀπορία. Καί, ὅταν ἔφτασαν στή μικρή πόλη τῶν μεγάλων θαυμάτων καί μπῆκαν στό Σπήλαιο, «ἀνεῦρον τήν τε Μαριάμ καί τόν Ἰωσήφ καί τό βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ» (Λουκ. β' 16).

Τά ἱερά Εὐαγγελικά κείμενα δέν ἐπεκτείνουν τήν ἱστορική τους ἀφήγηση στήν ἐπόμενη μέρα τῆς ζωῆς τῶν ποιμένων. Στά βιώματά τους καί στίς συμπεριφορές τους, κατά τό ὑπόλοιπο κομμάτι τῆς ἐπίγειας διαδρομῆς τους. Περιορίζονται μόνο στή φωτογράφιση τῆς ἐκπληξης καί τοῦ δέους: «Ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καί αἰνοῦντες τόν Θεόν ἐπί πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καί εἶδον καθώς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς» (Λουκ. β' 20).

Ποιός μπορεῖ νά ἀμφισβητήσῃ, πώς αὐτή ἡ δοξολογία ἐκφράζει γέμισμα ψυχῆς, ἀνοιγμα νέων ὀριζόντων, φανέρωση κόσμου καί πραγματικότητας, πού τούς ἦταν μυστικά καί ἀπροσπέλαστα; Οἱ ἱστορικές πληροφορίες γιά τήν κατοπινή ἀξιοποίηση τοῦ θησαυρισμάτος τους ἀπουσιάζουν. Ἀλλά ποιός θά τολμήσῃ νά διατυπώσῃ τό ἀτεκμηρίωτο συμπέρασμα, πώς τό θάμβος καί ἡ δοξολογία χάθηκαν, κάπου ἐκεῖ, στά μονοπάτια τῆς ἐπιστροφῆς καί πώς οἱ ποιμένες, οἱ προνομιούχοι αὐτοί πρόγονοί μας, γύρισαν στό ἴδιο ψυχικό κλίμα καί ἔπιασαν δουλειά, δίχως ξανά νά ἀνανεώσουν στή σκέψη καί στήν καρδιά τά ὅσα «ἤκουσαν καί εἶδον»;

Εἴκοσι αἰῶνες μετά, ἡ δική μου σκέψη δέν ἀπαγκιστρώνεται ἀπό τή χαρισματική ἐμπειρία τῶν ποιμένων. Ἀπό αὐτά, πού ἐκεῖνοι ἤκουσαν. Καί ἀπό αὐτά, πού εἶδαν μέ τά ἴδια τους τά μάτια. Γιατί αὐτό, πού ἀπόκτησαν, εἶναι θησαυρίσμα, μοναδικό καί σωστικό, ὀλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας. Τῆς γενιᾶς τῆς δικῆς τους. Καί τῶν γενεῶν, πού ἐγγράφονται στήν ἀτέρμονη διαδοχή τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἰσαμε τή γενιά τή δική μας. Καί ἴσαμε τίς γενιές, πού θά περπατήσουν αὔριο καί μεθαύριο στόν πολύπαθο πλανήτη μας.

Οδοιπόρος καί ἐγώ τούτης τῆς ἐποχῆς καί ἀχθοφόρος τῆς τρέχουσας ἐξοντωτικῆς ἀγωνίας, προσεγγίζω, μέ ἀγάπην, τούς ἀδελφούς μου, τούς συνοδοιπόρους καί συναχθοφόρους. Διαβάζω τὴν ἀγωνία, τὴν τυπωμένη στήν ἔκφραση τοῦ προσώπου τους. Σκουπίζω τὸ δάκρυ, πού κυλάει ἀπὸ τὰ μάτια τους. Καί βρίσκω τὸ κουράγιο νά τούς ἀπευθύνω μιά πρόταση:

Αδελφοί, ἀνάστατοι καί καταφοβισμένοι ἀπὸ τὰ τυπώματα καί τὰ παθήματα τῶν καιρῶν, ἀπὸ τὸν καταλυτικό ἀτομοκεντρισμό καί τὴν κατακλυσμική ἐκμετάλλευση, ἀπὸ τίς κλειστές, παγωμένες καρδιές καί τὴν ἀφόρητη μοναξιά, ἀποφασίστε τὸ σωστικό ἄνοιγμα. Καί σεῖς καί ἐγώ καί ὅλοι μας *«διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ καί ἴδωμεν τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν»*. Στὴν καθημερινότητά μας γνωρίσαμε τὴ θεοποίηση τοῦ ἀτομισμού καί τὴν ἀπολυτοποίηση τῆς ἀπόλαυσης. Καί βρεθήκαμε, δίκως νά τὸ ὑποψιαζόμαστε, τὴ μοναξιά, τὴν ἀβεβαιότητα καί τὸ κλάμα. Στὴ Φάτιν τῆς Βηθλεέμ θά συνατήσουμε τὸ σαρκωμένο Υἱό τοῦ Θεοῦ. Τὸ Διδάσκαλο τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας. Καί τὸν φορέα τῆς δυναμικῆς, τῆς ἔμπρακτης καί θυσιαστικῆς Ἀγάπης. Φιάνοντας στὰ κράσπεδα τοῦ Σπηλαίου, θά διακρίνουμε, κάπου στό βάθος, στίς ἐγγραφές, πού γιὰ μᾶς πιά ἀποτελοῦν παρελθόν, τὸ βρέφος Ἰησοῦς καί τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ Του. Τὸ ὄργανο τῆς ἔσχατης καταδίκης, πού σηματοδοτεῖ τὴν ἔσχατη ἀνθρώπινη εὐτέλεια καί κατακυρώνει τὴ μοναδικότητα καί πληρότητα τῆς θεϊκῆς Ἀγάπης.

Αδελφοί κουρασμένοι καί ἀπογοητευμένοι, μείνετε στοχαστικοί μέσα στό ἄτεχνο, φτωχικό σπῆλαιο. Κυττάξτε κατάματα τὸ Βρέφος. Ὑποβληθεῖτε καί στόν κόπο νά φυλλομετρήσετε τὰ Ἱερά Εὐαγγέλια. Τὸ θησαύρισμα τῶν διδαχῶν Του. Καί τὰ στιγμιότυπα τῆς ἀγαπητικῆς προσφορᾶς Του. Ἡ κατάπληξη θά σᾶς συνεπάρεῖ. Ἡ σκοτεινιά, ἡ παράγωγη τοῦ «νῦν αἰῶνα», θά ὑποχωρήσει. Καί θά νοιώσετε πλάϊ σας τὸ θρόισμα τῆς παρουσίας Του καί τὴν πνοή τῆς Ἀγάπης Του.

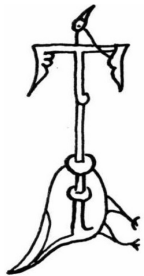
Ἀδελφοί, *«διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεέμ καί ἴδωμεν τὸ ρῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν»*.

Κριτική-αυτόκριτική

Τρία πορτρέτα (2)

ό δεύτερο ἀρχιεπισκοπικό πορτρέτο τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας, πού θά μείνει ἀνεξίτηλο, ὄχι γιά τό μήκος τῆς θητείας του στήν ἐπίζηλη ἔπαλξη τοῦ προκαθημένου, ἀλλά γιά τή στρέβλωση τοῦ ἡγετικοῦ του ρόλου, εἶναι τοῦ Σεραφεῖμ. Κάθησε στό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν εἰκοσιτέσσερα ὀλόκληρα χρόνια. Ὅσα δέν ἀπόλαυσε κανένας προκατόχος του Ἀρχιεπίσκοπος, ἀπό τή θέσπιση τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἴσαμε σήμερα. Καί ἔγραψε σελίδες ἀρνητικές στόν ἱστορικό κώδικα, ὅσες δέν ἔγραφαν ὅλοι μαζί οἱ προκαθήμενοι τῆς μακρότατης αὐτῆς περιόδου.

Ἀπό τή στιγμή, πού πιάνει κανεῖς στό χέρι τήν πένα, μέ τήν πρόθεση νά σκιαγραφήσει τό βίο καί τήν πολιτεία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ, τό δίλημμα φρενάρει τή σκέψη καί ἡ εὐαισθησία τοῦ χρέους ἀκριβοδίκαιης ἱστορίας ἀκίνητοποιεῖ τά δάχτυλα. Ποιές μπορεῖ νά εἶναι οἱ σωστές πινελιές, πού θά πλάσουν μέ πιστότητα τήν ἀληθινή εἰκόνα; Ποιές σημάνσεις καί σκιάσεις, θά ἐκφράσουν τόν πλοῦτο ἢ τά

ἐλλείμματα τοῦ ἀνώτατου αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ; Ἡ ποιές γραμμές θά ἰχνογραφήσουν, μέσα στό ζοφερό πλαίσιο τῆς πολυτάραχης ἐκείνης ἐποχῆς, τόν τύπο τοῦ ἀντάρτη καί τοῦ συνωμότη;

Παρακαλῶ τούς ἀναγνώστες μου, νά μή καταλογίζουν σέ μένα τή χρήση τῶν δυό ἐπιθέτων «ἀντάρτης» καί «συνωμότης». Δέν ἀποτελοῦν ἐφεύρεση ψόγου. Συνθέτουν ἀναπαραγωγή καί ἀναμετάδοση τῶν στοιχείων ταυτότητας, πού ὁ ἴδιος ὁ Σεραφεῖμ κατέθετε, ὅταν οἱ ποικίλοι κριτές τῶν ἐπιλογῶν του καί ἐπεξεργαστές τῶν συμπεριφορῶν του ἀποτολμοῦσαν νά ὑποβαθμίσουν τήν εὐφυΐα του καί τήν ἀγωνιστικότητα του. Ὅταν οἱ εἰδήμονες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου καί οἱ «θύραθεν» σχολιαστές τῶν ἀδόκιμων τολμημάτων του μείωναν μέ τά δημοσιεύματά τους ἢ μέ τίς ὁμαδικές ἐξεγέρσεις τους τή λάμψη τοῦ εἰδώλου του, χρησιμοποιοῦσε τά δυό αὐτά προσωπεῖα, γιά νά τονώσει τό κύρος του καί νά αὐτοπροβληθεῖ ὡς ἄφοβος ἥρωας. Πότε στίλβωνε τό προφίλ του μέ τή διακήρυξη, πῶς ὑπῆρξε ὁ ἀτρόμητος ἀντάρτης, πού πολέμησε καί μαρτύρησε γιά τή σωτη-

ρία τῆς πατρίδας καί τότε ἐκστόμιζε τή σκοτεινή ἀπειλή, ὅτι εἶναι συνωμότης καί διαθέτει τήν ἰκανότητα νά ἀνατρέψει κάθε ἐπιβουλή, πού σχεδιάζεται ἐναντίον του.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὅλοι οἱ βιογράφοι του, οἱ ἀμερόληπτοι ἱστοριογράφοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαδρομῆς του καί οἱ ἀηδέστατοι κόλακες, πού σοφίστηκαν νά ἐξαγοράσουν ἀξιώματα μέ τόν ὀβολό τῆς ἀφόρητης πλασματικῆς ἐξύμνησης τοῦ προσώπου του, ἄρχιζαν καί τερμάτιζαν τό προφορικό ἢ τό γραπτό τους ἐγκώμιο, μέ τήν ἀναφορά στά χρόνια τοῦ «ἀντάρτικου» καί στή συμβολή τοῦ Σεραφεῖμ στούς ἀγῶνες γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας.

Μέ ζωηρές καί ἀνεξίτηλες τίς βιογραφικές αὐτές πινελιές στό πορτρέτο τοῦ Σεραφεῖμ καί μέ «δεδομένη» τήν ἐπικύρωσή τους ἀπό τόν ἴδιο τόν ὑποτιθέμενο ἥρωα, θά προχωρήσω στή συμπλήρωση τοῦ πίνακα μέ τήν εἰσφορά κάποιων ἄλλων στοιχείων, πού θεωρῶ ὅτι φωτίζουν, μέ ἀκρίβεια, τό ἐκκλησιαστικό του προφίλ καί τυπώνουν τή σφραγίδα τῆς ἰδιαιτερότητας, πού κυριάρχησε κατά τή μακρά περίοδο τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἡγεμονίας του.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ ἦταν ἄνθρωπος εὐφυῆς, εὐστροφος, ἐπιτήδειος στίς δολοπλοκίες, ἀλλά παντελῶς στερημένος Θεολογικῆς καί ἐκκλησιαστικῆς παιδείας.

Διακινήθηκε μέσα στό Ἱερό Θυσιαστήριο, ἀπό τή χειροτονία του σέ διάκονο ἴσαμε τό τέλος τοῦ βίου του, ἐπί μιᾶ ὀλόκληρη ἐξηκονταετία. Μισό, περίπου, αἰῶνα βρισκόταν θρονιασμένος στίς ἡγετικές ἐπάξεις τοῦ Μητρο-

πολίτη καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος. Μέ τήν ὑποχρέωση καί τήν εὐθύνη νά ὑποτάσσεται στίς, γενικά ἀποδεκτές, διατάξεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί νά ποιμαίνει τό λαό τοῦ Θεοῦ «*μη ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἐκουσίως, μηδέ αἰσχροκερδῶς, ἀλλά προθύμως, μηδ' ὡς κατακυριεύων τῶν κλήρων, ἀλλά τύπος γινόμενος τοῦ ποιμνίου*» (Α' Πέτρ. ε' 2-3).

Θά παραξενευτεῖ ὁ ἀναγνώστης μου, ὅταν πληροφορηθεῖ, ὅτι κατά τή μακρότατη αὐτή θητεία του στό ἀξίωμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καί εἰδικά στά ἀνώτατα ἡγετικά κλιμάκια, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ δέν πρόσφερε στούς Συνοδικούς συνεπισκόπους του καί στό ἀνήσυχο πλήρωμα οὔτε μιᾶ ἀράδα Θεολογικοῦ στοχασμοῦ ἢ ἐκκλησιολογικῆς καθοδήγησης. Ὅσο καί ἂν ἐξερευνηθεῖ κανεὶς τή συγγραφική παραγωγή τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ὅσο καί ἂν φυλλομετρήσει τά θεολογικά καί τά ἐκκλησιαστικά περιοδικά τῆς ἐπίμαχης περιόδου, δέ θά ἀνακαλύψει τό παραμικρό κείμενο, πού νά χαραχθεῖ ἀπό τή γραφίδα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ καί νά ἀνταποκρίθηκε στίς ποιμαντικές ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν.

Τήν ἀπαιδευσία του αὐτή δέν τήν ἔκρυβε. Εἶχε τό θάρρος νά τήν ὁμολογεῖ. Καί, κάποτε, νά τή δικαιολογεῖ καί νά τήν καταξιώνει μέ τήν ὑπόμνηση τοῦ μόχθου καί τῶν περιπετειῶν, πού πέρασε στά χρόνια τοῦ ἀντάρτικου. «Ὅταν ἡ πατρίδα σου σκλαβώνεται καί ἐξουθενώνεται, ποῦ νά βρεῖς καιρό γιά διαβάσματα καί γιά σπουδάγματα».

Κάποια χρονιά, στή γιορτή τοῦ Μεγάλου Φωτίου, κατά μήνα Φεβρουάριο καί κατά τήν καθιερωμένη Σύναξη τῶν

καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καί τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς θεολογικῆς ἔρευνας καί τῶν θεολογικῶν διαλόγων, ὁ Σεραφεῖμ καθόταν, συνοφρυωμένος, στήν προεδρική καρέκλα καί παρακολουθοῦσε, ἄλλοτε «ἐν ἑλαφρᾷ ὑπνώσει» καί ἄλλοτε «ἐν στοχαστικῇ ἀφυπνώσει» τίς ἀνακοινώσεις καί τίς παρατηρήσεις, πού ἔκαναν οἱ εἰδήμονες ὁμιλητές. Καί σέ κάποια στιγμή, «εἰς ἑαυτόν ἐλθών», κούνησε τό κεφάλι καί εἶπε: «Αὐτά, πού λέτε, κάποτε καί ἐμεῖς τά ἀκούγαμε στό Πανεπιστήμιο». Καί σταμάτησε. Δέ βρῆκε τό κουράγιο νά καταθέσει στόν «ἐν ἐξελίξει» διάλογο τά παλιά του ἀκούσματα ἢ τά τυχόν νεότερα συμπληρώματα.

Φυσικό ἀκόλουθο αὐτῆς τῆς μορφωτικῆς του πενίας ἦταν ἡ ἀδυναμία του καί ἡ, κατά προέκταση, ἀπροθυμία του νά ἐπιμορφώσει τούς κληρικούς τῆς δικαιοδοσίας του καί νά διδάξει τό λαό.

Κατά τήν πρώτη καί μοναδική, σύναξη τῶν ἱερέων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, μετά τήν ἀνάρρησή του στό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν, ἀπασχόλησε τό ἀκροατήριό του μόνο γιά ὀκτώ λεπτά. Αὐτοσυστήθηκε, τούς εὐλόγησε καί, τελικά, τούς εἶπε: «Ἐγώ δέ θά σᾶς στριμώξω, ὅπως γινόταν ἴσαμε τώρα. Σεῖς ξέρετε ποιό εἶναι τό καθῆκον σας. Συνεχίστε τό ἔργο σας». Μέ αὐτή τήν προτροπή ἀνοίξε τίς πύλες τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ καί τῆς «κατά τό δοκοῦν» ἐλευθερίας. Κατά κυριολεξία, πρόσφερε ἀνοιχτόκαρδα τό δικαίωμα τῆς ἀσυδοσίας.

Τό κήρυγμα στό λαό, κατά τήν ὥρα τῆς προσφορᾶς τῆς Εὐχαριστίας, τό θεωροῦσε ἐντελῶς περιττό. Εὐρημα καί τέχνασμα τῶν Θρησκευτικῶν Ὁργα-

νώσεων, πού τίς ἀντιμετώπιζε, σά νά ἦταν τά καρκινώματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἴδιος δέ μιλοῦσε ποτέ. Ἡ σταθερή, διδακτική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μας καί τά φωτεινά παραδείγματα τῶν μεγάλων Πατερικῶν ἀναστημάτων, πού μᾶς κληροδότησαν τόν πλούσιο, θεοφώτιστο ἐρμηνευτικό λόγο τους, δέν τόν συγκινοῦσε καί δέν τόν ἐνεργοποιοῦσε σέ μόχθο λιπαρῆς μελέτης καί σέ πράξη διδαχῆς. Ὅλα τά ἄλλα ἦταν γι' αὐτόν ἔργα καί τό κήρυγμα πάρεργο.

Ἔτσι πέρασε τά ἐξήντα χρόνια τῆς ἐκκλησιαστικῆς του δραστηριότητος, δοσμένος στά πανηγύρια καί στά τεχνάσματα τῆς διαπλοκῆς καί μέ γυρισμένη τήν πλάτη στόν Ἀμβωνα τῆς διδαχῆς.

Ὁ χῶρος, στόν ὁποῖο κινήθηκε μέ περισσή ἄνεση καί μέ ἀπαράμιλλη δεξιότητα, ἦταν τά ἐπικοινωνιακά στέκια τοῦ παλιοῦ τύπου. Τῆς ἐποχῆς τῆς κοινῆς ἀπόλαυσης τοῦ ἐκλεκτοῦ μεζέ, τοῦ τσουγκρίσματος τοῦ ποτηριοῦ, τῆς μπέσας, καί τῆς ἐγκάρδιας χειραψίας, πού δήλωνε στέρια φιλία, ἐμπιστοσύνη καί ἀλληλοεξυπηρέτηση.

Ὁ Σεραφεῖμ εἶχε τήν ἱκανότητα νά πιάνει φίλους ὅλους τούς παράγοντες τῆς ἱεραρχημένης ἐξουσίας. Τά πολιτικά πρόσωπα. Τούς ὑψηλόβαθμους στρατιωτικούς. Τούς ἀστυνομικούς διευθυντές καί τούς ὑφισταμένους τους, ἴσαμε τόν τροχονόμο καί τό χωροφύλακα τῆς γειτονιάς. Ἄνοιγε παρτίδες ἐπικοινωνίας μέ τούς δικαστικούς, πού βρισκόνταν ἀκροβολισμένοι σέ θέσεις κλειδιά. Μέ τό εὐρύ κύκλωμα τῶν δημοσιογράφων, πού διαμορφώνει τήν κοι-

νή γνώμη και προκαλεῖ ρεύματα εὐνοϊκά ἢ ἀνασχετικά, ἱκανά νά ἀνατρέψουν ἀκόμα καί τά λαμπρότερα εἶδωλα τῆς ἐξουσίας. Καί μέ ὄλους ἐκείνους, πού, κατά καιρούς, εἶχαν τήν ἰσχὺ ἢ καί μόνη τή δεξιότητα νά παρεμβαίνουν καί νά ἐπηρεάζουν τά κέντρα λήψης ἀποφάσεων.

Κατά τήν περίοδο τῆς δικτατορίας ἔνοιωθε εὐτυχής καί προνομιούχος. Ἔμπαινε στά γραφεῖα καί στά στέκια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, σά νά ἔμπαινε στό σπίτι του. Καί, σέ ἀνταπόδοση, τούς φιλοξενοῦσε στό δικό του κατάλυμα. Ἐτρωγαν, ἔπιναν, χαριεντίζονταν καί στό τέλος ὀλοκλήρωναν τούς σχεδιασμούς τους γιά συντονισμό τῶν δραστηριοτήτων τους καί γιά προώθηση τῶν ὀραμάτων τους.

Οἱ παράγοντες τῶν Ἰωαννίνων γνώριζαν, ὅτι ὁ σκληρός πυρήνας τῆς ΕΣΑ καί πρόξενος τοῦ δεύτερου δικτατορικοῦ ἀλυσοδέματος, ὁ Ἰωαννίδης, ὅταν ἔφτανε στήν Ἡπειρωτική πρωτεύουσα, πήγαινε κατ' εὐθείαν στό Μητροπολιτικό Μέγαρο καί γινόταν ἀποδέκτης τῆς φιλίας καί τῆς φιλοξενίας τοῦ Μητροπολίτη Σεραφεῖμ. Καί εἶναι πανελλήνια διακηρυγμένο καί γνωστό, ὅτι ὁ τύραννος Ἰωαννίδης, μόλις κατάφερε νά ἀρπάξει τό σκῆπτρο τῆς δικτατορικής ἐξουσίας ἀπό τούς ἴσαμε κεινὴ τῆ στιγμῆ-συντρόφους του, ἔφερε τά πάνω κάτω, ποδοπάτησε Ἱερούς Κανόνες καί στοιχειώδη ἐκκλησιαστική καί πολιτική νομιμότητα, μέ μόνο στόχο, τήν ἀνύψωση τοῦ Σεραφεῖμ στόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο.

Συντακτικές Πράξεις, πού σφαγιάζαν Μητροπολίτες καί κολόβωναν, ἐκβιαστικά, τήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συναρμολογήθηκαν

στά κοινά κρησφύγετα τῶν καταλυτῶν τῆς Δημοκρατίας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεροκανονικῆς εὐπρέπειας. Μπόνους δεσποτικῆς ἀναβάθμισης προσφέρθηκαν ἀφειδῶς, στοὺς Ἐπισκόπους ἐκείνους, πού καταδέχτηκαν νά διαπραγματευτοῦν τήν ψῆφο τους καί τήν ἀξιοπρέπειά τους στή ρουλέτα τῆς ἀναρρίχησης τοῦ Σεραφεῖμ στόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν. Φαῦλοι κληρικοί, πού εἶχαν καταδικαστεῖ καί ἀποκοπεῖ ἀπό τή σεπτή ὁμήγουρη τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοσιστηρίου, ξεπλύθηκαν μέ συνοπτικές διαδικασίες καί ξαναγύρισαν στά ἱερά διακονήματα, γιά νά συνεχίσουν τό ἔργο τῆς πρόκλησης καί τοῦ σκανδαλισμοῦ τοῦ λαοῦ.

Ἀποφεύγοντας τή λεπτομερῆ ἱστορηση τῶν ἐκτροπῶν τῆς περιόδου ἐκείνης, περιορίζομαι στή μεταφορά ἐνός μικροῦ ἀποσπάσματος ἀπό τήν ἐκτενὴ ἀλλά καί πύρινη ἐπικριτική ἀγόρευση τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἐλευθερουπόλεως Ἀμβροσίου, στή συνεδρίαση τῆς φτιαχτῆς, ἀριστίνδην-ἀλλά ὄχι καί ἀξιοκρατικῆς-Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ διαμαρτυρία ἐκφωνήθηκε καί κατατέθηκε στά πρακτικά τέσσερες μόλις μῆνες μετά τό ἐκκλησιαστικό πραξικόπημα τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1974, στίς 10 Μαΐου 1974.

«... Ἡ Σύνοδος δι' ὧν κατά τό διαρρεῦσαν τετράμηνον ἀπεφάσισεν, ἐξωμοιώθη πρὸς τὰ ὑφιστάμενα ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν Συνδικάτα, τὰ μέλη τῶν ὀποιῶν παντοιοτρόπως ἀγωνίζονται διὰ τήν κατοχύρωσιν τῶν πάσης φύσεως συμφερόντων των.

Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη καί μέ ἡμᾶς. Ἐπωφεληθέντες τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἰδιοτύπου πολιτικῆς καταστάσεως, τῆς δεσμεύσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέ-

ψεως καί τοῦ λόγου καί ὀχυρωθέντες ὀπισθεν τῶν 1) Στρατιωτικοῦ καί 2) περι Τύπου αὐστηροτάτων νόμων, ἐμνήσθημεν ἡμερῶν ἀρχαίαν καί διά νά δικαιώσωμεν τοὺς ἐχθρούς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς πιστεύοντας καί ὁμολογώντας, ὅτι οἱ Ἕλληνες Ἐπίσκοποι εἶναι ἰδιοτελεῖς, ρέπουν πρός τό χρῆμα καί ἀντί νά εἶναι Χριστολάτραι κατέστησαν χρυσολάτραι, ἐπανήλθομεν δριμύτεροι καί ἀπαιτητικώτεροι ἐπί τοῦ μεταθετοῦ, οὐδέν διδαχθέντες ἀπό τά πρό δεκαετίας συνταρακτικά γεγονότα, τά ὁποῖα προεκάλεσαν σεισμόν μέ καταστρεπτικῆς συνεπειᾶς διά τό κύρος καί τήν τιμήν τοῦ Ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος.

Ἄλλ' ὅταν ὁ κληρικός οἰστρηλατηθῇ ὑπό τοῦ συμφέροντος, χάνει τό αἶσθημα τῆς ἐντροπῆς. Καί ὅταν παύσῃ ἐντρεπόμενος, αὐτομάτως καταφρονεῖ καί τῶν Ἱ. Κανόνων καί παντός ἐτέρου θεοῦ καί ἀνθρωπίνου νόμου.

Ἐρωτῶ ἀξίζει, ἀδελφοί, διά πέντε ἢ ἕξ δεσποτάδες διακαῶς ἐπιποθοῦντας καί ἀγωνιωδῶς ἐπιδιώκοντας τήν μετᾶθεσίαν των, νά ἐκτίθεται ἡ Ἐκκλησία μας ἀπέναντι τοῦ λαοῦ καί κυρίως διά τῆς ἀθετήσεως τῶν Ἐπισκοπικῶν μας ὄρκων νά ἐπισύρωμεν καθ' ἡμῶν τήν ὀργήν τοῦ Θεοῦ; Ἀκούονται μερικά ὀνόματα Ἐπισκόπων κοπτομένων ὑπέρ τῆς μεταθέσεως των.

Τίς ἐξ ἡμῶν πιστεύει, ὅτι οἱ περί ὧν ὁ λόγος εἶναι τόσον ἀξιόλογοι, οἱ δέ εἰς ἃς ἐπιδιώκουν νά μετατεθοῦν, Ἐπισκοπαί χειμάζονται πράγματι ὑπό τόσων δεινῶν, ὥστε ν' ἀπαιτῆται ἡ εἰς τὰς Μητροπόλεις αὐτάς μετᾶθεσις Ἱεραρχῶν, τῆς ἀξίας, τῶν ὧν τά ὀνόματα, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἀκούονται;...».

Ὁ ὄγκος τῶν ἐπικριτικῶν ἀναφορῶν καί τῶν ἀπό συνειδήσεις καταπληγωμένες-διαμαρτυριῶν, πού σωρεύτηκαν κατά τήν περίοδο ἐκείνη, εἶναι τόσο μεγάλος καί τόσο βαρῦς, πού θά προβληματίσει σοβαρά καί θά ἀπλώσει σκοτεινὸ πέπλο ἀπογοήτευσης στίς γενιές, πού θά μᾶς διαδεχτοῦν.

Δρασκελίζοντας τό φράγμα τῆς δικτατορικῆς καταπίεσης, βρίσκουμε μπροστά μας τό νέο κλίμα καί τίς νέες διαπλοκές στίς σχέσεις Ἐκκλησίας καί Πολιτείας. Ἀπό τό ἕνα μέρος ἡ ἐκλεγμένη κρατική ἐξουσία, πού πάσχιζε ἢ, τούλάχιστον, διακήρυττε δημοσιογραφικά, πῶς ἀγωνιζόταν νά πραγματοποιήσῃ τήν ἀποχουντοποίηση. Καί ἀπό τό ἄλλο μέρος, ἡ καταπληγωμένη ἑλληνική Ἐκκλησία καί ὁ βαμμένος χουντικός Ἀρχιεπίσκοπος, πού, λαχανιασμένος, προσπαθοῦσε νά μεταλλάξῃ τά πιστοποιητικά νομιμοφροσύνης του καί νά πείσῃ, πῶς εἶναι πιστός θεράπωντας τῆς δημοκρατίας.

Ὁ Σεραφεῖμ. ἔμπειρος στίς αἰφνίδιες μεταμφιέσεις καί μεταλλάξεις, ἄλλαξε, ἀμέσως, πολιτικό «look» καί ἡγετικό θυρεό. Ἐκμεταλλεύτηκε τήν παλιά του φιλία μέ τόν Εὐάγγελο Ἀβέρωφ. Καί μέ τή βοήθεια τοῦ Ἀβέρωφ ἀνοίξε διαδρόμους ἐπικοινωνίας μέ τόν Πρωθυπουργό Καραμανλή καί μέ τοὺς παλιούς, δυναμικούς συμβούλους του.

Τῆ νέα αὐτή ἱστορική φάση, γιά νά τῆ διαγνώσουμε σωστά καί νά τήν ἀξιολογήσουμε, πρέπει νά ἀνοίξουμε δυό στήλες δεδομένων. Στήν πρώτη νά ἐντάξουμε τίς ἐπικοινωνιακές δεξιότητες τοῦ Σεραφεῖμ. Καί, στή δεύτερη, τίς ἐκτιμήσεις καί τίς εἰσηγήσεις τῶν

παραγόντων του καινούργιου καθεστώτος στον πρωθυπουργό Καραμανλή, πού δέν άπεΐχαν άπό τήν πραγματικότητα. Αύτές έλεγαν και προσυπέγραφαν, ότι ό Σεραφεΐμ δέν ήταν ό άνθρωπος των συγκροτημένων και ήλεγμένων δομών, τής πυγμής και τής άκαμπτής μαχητικότητας, πού θά μπορούσε νά άντιδράσει και νά πολεμήσει ένάντια σέ κείνους, πού θά σκέφτονταν ή και θά έπιχειρούσαν τήν περιθωριοποίηση τής Έκκλησίας. Εύέλκτος, πάντοτε και έτοιμος νά παραδώσει ή και νά προδώσει τά πάντα, κατά τήν προσπάθειά του νά σταθεΐ άκλόνητος στό θρόνο τής έκκλησιαστικής έξουσίας, θά έλεγε τό «ναΐ» στην όποιαδήποτε πρωτοβουλία τής κοσμικής νεωτερικότητας.

Σύμφωνα μέ τίς δημοσιογραφικές πληροφορίες, πού διέρρευσαν τότε, οι έκτιμήσεις αυτές θεωρήθηκαν ίκανοποιητικές. Ή εϋστροφή μεταπήδηση του Σεραφεΐμ άπό τίς πεποιθήσεις, τους καταχθόνιους σχεδιασμούς και τήν πρακτική τής δικτατορίας, στη δουλική έξυπηρέτηση των άπαιτήσεων τής νέας, δημοκρατικής ήγεσίας, ήταν έγγύηση, για τήν άπονεύρωση του έκκλησιαστικού δυναμικού. Έτσι, άποφασίστηκε νά μή μετακινηθεΐ άπό τόν άρχιεπισκοπικό του θρόνο.

Κατά τήν περίοδο πρωθυπουργίας Καραμανλή, συναντάμε και πάλι μπροστά μας τόν Άρχιεπίσκοπο Σεραφεΐμ, νά μιλάει άνετα, φιλικά, ισότιμα και προοδευτικά(!!!), μέ όλους τους έκπρόσωπους τής νέας κατάστασης. Δίχως κανένας άπ' αυτούς νά τόν ψέγει ή νά τόν έγκαλεΐ για τή μακρόχρονη διασύνδεσή του και τή στενή συνεργασία του μέ τους συντελεστές τής κατάλυ-

σης των δημοκρατικών θεσμών, πού βρίσκονταν, πιά, έγκλειστοι στις φυλακές του Κορυδαλλού. Σά νά μήν ύπήρξαν ύποπτοι έναγκαλισμοΐ του Άρχιεπισκόπου Σεραφεΐμ μέ τους δικτάτορες. Σά νά μή γράφτηκαν σελίδες σκοτεινής διαπλοκής.

Μέ τήν άλλαγή του πολιτικού σχηματισμού, μέ τήν άποχώρηση τής Καραμανλικής ομάδας άπό τά κυβερνητικά έδρανα και τήν άνοδο στην έξουσία τής ομάδας Άνδρέα Παπανδρέου, άλλαξε, για δεύτερη φορά και ή στάση του Σεραφεΐμ. Άπό τή μιά μέρα στην άλλη ή εϋνοια και ή άδελφική φιλία και τά γεύματα και τά τσουγκρίσματα και τά άνέκδοτα άποσύρθηκαν άπό τους ήττημένους και προσφέρθηκαν στους νέους κράχτες τής «εϋνομίας» και τής «εϋμάρειας».

Τό καινούργιο χαρτί, πού έμφάνισε ό Σεραφεΐμ στό τραπέζι των διαβουλεύσεων, ήταν ή προθυμία του νά διαπραγματευτεΐ τήν κρατικοποίηση τής έκκλησιαστικής περιουσίας.

Εΐναι άναγκαΐο νά σημειωθεΐ, πώς ή κρατική περιουσία, άστική και προπάντων άγροτική, πού μένει άναξιοποίηση και συνεχώς καταπατεΐται, εΐναι παλλαπλάσια τής έκκλησιαστικής περιουσίας. Και πρέπει νά υπογραμμιστεΐ, πώς τό μεγαλύτερο μέρος αυτής τής άνεκμετάλλευτης περιουσίας άνήκε κάποτε στην Έκκλησία και προσφέρθηκε για τήν άποκατάσταση Έλλήνων άκτημόνων ή άπαλλοτριώθηκε για τήν άνοικοδόμηση και λειτουργία μονάδων κοινής ωφέλειας.

Τό άδηφάγο κράτος και πίσω άπό αυτό τό δαιμόνιο του άνύστακτου κε-

φαλαίου, πού είχε στηλώσει τό πεισματικό ὄραμα καί τό βλέμμα στά φιλέτα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά δημοσιοποιήσουν καί νά προπαγανδίσουν τήν ἀπόφασή τους νά περάσουν τά ἀγροτικά καί τά δασικά ἀκίνητα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στήν κατοχή καί στή διαχείριση τοῦ κράτους. Καί ἄρχισαν νά κινῶνται δραστήρια πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή.

Ὁ Σεραφεῖμ, μέ μαεστρία ἔπαιξε τό παιχνίδι του. Ἄπλωσε χέρι φιλίας στόν Ἄντρεα. Καί ὑποσχέθηκε, πὼς θά μεταβιβάσει τήν ἐκκλησιαστική περιουσία στό κράτος, μέ τή μόνη προϋπόθεση, ὅτι καί τό κράτος δέ θά σταθεῖ ποτέ ἀντίθετο στίς ὁποιοσδήποτε ἐσωτερικές ἐκκλησιαστικές ρυθμίσεις, πού θά ἀποφάσιζε ὁ Σεραφεῖμ καί ἡ καμαρίλα του. Ἔτσι στήθηκε ἡ γέφυρα φιλίας, τακτικῆς ἐπικοινωνίας καί σκοτεινῆς συνεργασίας.

Ἀργότερα, ὅταν οἱ περιστάσεις ἔφεραν μπροστά στό Σεραφεῖμ, ἀπειλητικές τίς ἀντιστάσεις τῆς ἑλληνικῆς Δικαιοσύνης, ὁ συνωμότης Ἀρχιεπίσκοπος δέ δίστασε νά ἐπεκτείνει τίς διαπλοκές του καί νά ἀπλώσει χέρι φιλίας καί πρὸς τήν-καινούργια τότε-πρωθυπουργική σύζυγο.

Γιά νά μή μακρύνω τίς ἀναφορές μου, θά ὑπενθυμίσω δυό μόνο περιστατικά.

Τό πρῶτο: Ὁμάδα Ἑλλήνων πολιτῶν ἐπισκέφτηκε κάποτε τό μακαρίτη Μένιο Κουτσόγεωργα-ὑπουργό, τότε, Προεδρίας-καί τοῦ ζήτησε νά ἀρθεῖ, ἐπί τέλους, τό «ἀπαράδεκτο» προσφυγῆς στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, πού εἶχε ἐπιβάλει ἡ δικτατορία τοῦ Ἰωαννίδη στούς Μητροπολίτες, ὅπως ἀκρι-

βῶς εἶχε γίνει καί μέ κάθε ἄλλο ἀπαράδεκτο, πού οἱ προηγούμενες, δημοκρατικές Κυβερνήσεις τό εἶχαν ἔξαφανίσει. Ξέρετε τί ἀπάντησε ὁ Κουτσόγεωργας; «Δέν μπορούμε νά τό κάνουμε αὐτό, γιατί ὁ Σεραφεῖμ μᾶς ἀπειλεῖ, ὅτι, στήν περίπτωση, πού θά ἄρουμε τά ἀπαράδεκτα καί θά δώσουμε στούς μητροπολίτες τήν ἐλευθερία νά προσφύγουν στό Ἄνωτατο διοικητικό Δικαστήριο, δέ θά μᾶς δώσει τήν ἐκκλησιαστική περιουσία».

Αὐτή ἡ ὑπουργική ἀπάντηση μιλάει ἀπό μόνη της καί δέ χρειάζεται σχολιασμό.

Τό δεύτερο περιστατικό: Πυκνές, κατά τήν περίοδο Σεραφεῖμ, οἱ παρεμβάσεις στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, μέ στόχο τήν ἀπόρριψη ὄλων τῶν προσφυγῶν, πού ἀφοροῦσαν ἀσυνδοσίες τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης. Σέ κάποια φάση, οἱ δικαστές, παρά τήν ἀφόρητη πίεση, πού ἀσκήθηκε στή συνείδησή τους, δέν ἔσκυψαν τό κεφάλι στήν ὑποδούλωση. Θεώρησαν ἐπιταγή τῆ συνείδησής τους καί δεσμευτικό τους χρέος, νά προχωρήσουν στήν ἀκύρωση τῶν Συνοδικῶν πράξεων, πού, μεταξύ ἄλλων, προήγαγαν τό γνωστό καί μὴ ἔξαιρετό Μητροπολίτη Παντελεήμονα Μπεζενίτη. Ὁ Σεραφεῖμ καί ἡ ὁμάδα του, μόλις πληροφορήθηκαν τό σκεπτικό τῆς σχετικῆς εἰσήγησης καί τό ρεῦμα, πού διέτρεχε στήν αἴθουσα τῶν δικαστικῶν διασκέψεων, κινήθηκαν βιαστικά καί μεθοδικά πρὸς τά ἀνώτατα κυβερνητικά κλιμάκια. Ἐπιδίωξαν τό ἀνήκουστο καί ἀπαράδεκτο. Ἡ πίεση στόν πρόεδρο καί στά μέλη τοῦ Δικαστηρίου καί ἡ ὑπαγόρευση τῆς ἀπόφασης νά γίνει ἀπό τόν ἴδιον τόν Πρωθυπουργό. Καί τό πέτυχαν.

Σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες, πού ἔχει καταθέσει μέ συνέντευξή της ἡ «κυρία τῆς Ἐκάλης», τό ζήτημα λύθηκε-δηλαδή ἡ ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου διαμορφώθηκε καί ἐπιβλήθηκε-σέ τριμελή σύσκεψη, στήν ὁποία μετεῖχαν, ὁ Πρωθυπουργός Παπανδρέου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ καί ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Μποτόπουλος. Ἡ σύσκεψη ἔγινε στήν πρωθυπουργική κατοικία, παρούσης καί τῆς κυρίας, πού ἀσκοῦσε καθήκοντα γραμματέως.

Μπορεῖτε νά συλλάβετε τήν ἀπαξία τῆς ὑπόγειας αὐτῆς διαπλοκῆς; Ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας διαμορφώθηκε, πρὶν ἀπό τή διάσκεψη τοῦ Δικαστηρίου καί ἐπιβλήθηκε στους δικαστές. Παραβιάστηκαν ὄρκοι. Ἀθετήθηκε ἡ δημοκρατική δεοντολογία. Καταλύθηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Δικαιοσύνης. Τό πραξικόπημα μιλάει καί κραυγάζει μόνο του καί δέ χρειάζεται νά ἐπιστρατευτοῦν εἰδικές ἀναλύσεις, γιά νά τό ἀποδείξουν.

Ἔτσι κινήθηκε καί ἔτσι ἐξασφάλισε τήν ἀσυλία ὁ Σεραφεῖμ κατά τίς τρεῖς φάσεις τῶν κυβερνητικῶν ἀλλαγῶν, πού σημάδεψαν τή μακροχρόνια θητεία του στό θρόνο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Ὅπωςδήποτε θά σᾶς συνέχει τό ἐνδιαφέρον νά ἐνημερωθεῖτε γιά τό θεολογικό πλαίσιο τῶν ἀρχιεπισκοπικῶν σχεδιασμῶν του καί γιά τό εὖρος καί τήν ποιότητα τῆς ἀξιοπρέπειας, πού μαρκάριζε τίς δραστηριότητές του.

«Πετῶντι καλάμω» χαράσσω τά ἀνοίγματα καί τούς προσανατολισμούς τῶν μεγάλων, ὀλότιστα ἰδιότυπων καί ἄσχετων μέ τήν ἐκκλησιαστική δεον-

τολογία βημάτων του.

1. Καθιέρωσε τό σύστημα τοῦ «ἐνός ἀνδρός ἀρχῆ». Δηλαδή ἀντέγραψε καί ἐπέβαλε τό σύστημα τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος καί, κατ' ἀπόλυτη προτίμηση καί ἐπιλογή, τήν τακτική τῆς βάρβαρης καταπάτησης κάθε νομιμότητας καί τῆς δυναστικῆς ἀπανθρωπιᾶς, τήν ἐφαρμοσμένη ἀπό τό δικτάτορα Ἰωαννίδη, τό δάσκαλό του καί χειραγωγό του στήν ἀρχιεπισκοπική ἀξία.

Ὅγδόντα οἱ Μητροπολίτες, πού σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων, εἶχαν τήν ὑποχρέωση νά συμμετέχουν, ἰσότιμα, στή διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, νά ἐκφράζουν ἐλεύθερα καί ἀβίαστα τήν ἄποψή τους καί τήν κριτική τους καί νά ψηφίζουν, δίχως νά κρατάει καί νά κατευθύνει τό χέρι τους κάποιος τυραννικός μοχλός. Κανένας, ὅμως, ἀπό αὐτούς δέν τόλμησε, στό διάστημα τῶν διόμισυ περίπου δεκαετιῶν, νά λειτουργήσει μέ πιστότητα στους ὄρκους του καί μέ ὑποταγή στή συνείδησή του. Ἡ ἐντολή ἐρχόταν, πάντοτε, ἄνωθεν. Καί ἡ παρέκκλιση ἀποτελοῦσε πράξη ἔσχατης προδοσίας.

Θά μείνει ἐνδεικτική καί μνημειώδης στήν ἐκκλησιαστική ἱστορία ἡ περιπέτεια τοῦ θαρραλέου Μητροπολίτη Στεφάνου Ἀφεντουλίδη. Ὁ Σεραφεῖμ τοῦ πρόσφερε μιά ἀπό τίς μητροπολιτικές ἔδρες, πού τήν παρουσίασε ὡς κενή, ἀπομακρύνοντας, μέ τίς Συντακτικές Πράξεις τοῦ Ἰωαννίδη, τόν κανονικό της Μητροπολίτη. Ὁ Στέφανος ἀναγκάστηκε νά δεχτεῖ τήν ἔκνομη, ταχυδακτυλουργική τοποθέτηση. Ἡ συνείδησή του, ὅμως, δέν τόν ἀνάπαυσε. Καί, πρὶν συμπληρωθεῖ ἐξάμηνο ἀπό τήν εἰκονική προαγωγή του, ἔστειλε ἐκτενέ-

στατο ὑπόμνημα στήν Ἱερά Σύνοδο, ἱστορώντας καί κακίζοντας τήν ὅλη ἐκτροπή, καταλογίζοντας εὐθύνες στους πρωταγωνιστές τῆς ἀνωμαλίας, ἐκφράζοντας τήν προσωπική του μετάνοια καί θλίψη, ἱκετεύοντας, μέ σοβαρότητα καί διαλεκτική ὑψηλοῦ ἤθους, νά γίνεϊ κάθε προσπάθεια γιά τή θεραπεία τῆς βαθεῖας πληγῆς καί δηλώνοντας, ὅτι εἶναι πρόθυμος καί ἔτοιμος, στήν περίπτωση πού ἀποφασιστεῖ ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ἀδικημένου, κανονικοῦ Μητροπολίτη, νά ἀποσυρθεῖ ἀπό τό θρόνο, ἀφήνοντας ἐλεύθερο τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς του.

Ποιά ἦταν ἡ ἀντίδραση τοῦ Σεραφεῖμ; Κάλεσε τή Σύνοδο καί, δίχως ἄλλη διαδικασία, κήρυξε, αὐταρχικά, ἐκπιπτο τόν Μητροπολίτη Στέφανο καί ἔσπρωξε ἄλλον στήν ἐπίζηλη θέση. Καί οἱ Συνοδικοί δέν τόλμησαν νά ἀντιδρᾶσουν καί νά στηρίξουν τό κύρος τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

2. Δεύτερη-καί αὐτή δικτατορική καί ἐκβιαστική-πρωτοβουλία τοῦ Σεραφεῖμ, ἦταν ἡ ὀριστική φίμωση τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας. Γιά νά μήν ἀκούγονται φωνές ἢ καί μόνο ψίθυροι διμαρτυρίας καί γιά νά μή συμβεῖ ποτέ τό ἀπευκτέο ἐνδεχόμενο νά συνασπιστοῦν Συνοδικοί Μητροπολίτες καί νά ὀργανώσουν ἀντιπολιτευτικό κίνημα, κατάργησε τή Συνέλευση καί τίς διαβουλεύσεις τοῦ Ἀνώτατου διοικητικοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπό κεῖ καί πέρα, ἡ Ἱεραρχία συνεδρίαζε, μόνο, ὅταν προέκυπτε ἀνάγκη ἐκλογῆς Μητροπολιτῶν. Μόνο γιά μιὰ μέρα καί μόνο μέ ἓνα θέμα. Ἀπό κεῖ καί πέρα οἱ πόρτες ἔμειναν ἀμπαρωμένες καί τὰ Συνοδικά ἔδρανα ἀδρανῆ.

Μέ τέτοια ἀδράνεια, πῶς νά μελετη-

θοῦν τὰ ἐκκλησιαστικά προβλήματα, πῶς νά ἀντιμετωπιστοῦν τὰ κραυγαλέα σκάνδαλα καί πῶς νά ὀριοθετηθοῦν νέοι ὀρίζοντες στήν ποιμαντική δράση τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας; Ὅλα αὐτά τὰ προβλήματα περνοῦσαν στό φάκελο τῶν «πρός ἐνέργειαν» ἢ, ἀκριβέστερα, θάβονταν στό μαυσωλεῖο τῆς λήθης καί ἔπαιναν νά ἐνοχλοῦν τόν προκαθήμενο καί τή συνοδεία του καί νά σείουν τίς καρέκλες τῆς ἀνέφελης ἐξουσίας.

3. Ἐπακόλουθο σύμπτωμα ἦταν, ὅτι στήν ὅλη λειτουργία τοῦ διοικητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μηχανισμοῦ δέν ὑπῆρχε κριτική ἐπεξεργασία, καταλογισμός εὐθυνῶν καί εἰσηγήσεις γιά βελτίωση τῆς ποιμαντικῆς προσφορᾶς ἢ γιά ἀντιστροφή τῆς ἀντιεκκλησιαστικῆς φρενιτιδας. Ὅλα ἦταν ἀφημένα στήν ἔμπνευση καί στήν παρόρμηση τοῦ «συνωμότη» Σεραφεῖμ καί ὅλα κυλοῦσαν κουρδισμένα ἀπό τή μονόχρωτη, ἐγωκεντρική κατανόηση τοῦ ἀρχιερατικοῦ διακονήματος.

Σύμφωνα μέ τόν Καταστατικό Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Διάρκῆς Ἱερά Σύνοδος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, πρόεδρος καί τὰ μέλη της, καθώς καί ὅλοι οἱ Μητροπολίτες τῆς ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας λογοδοτοῦν ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας, πού συνέρχεται, μιὰ φορά τό χρόνο, σέ τακτική Συνέλευση καί σέ ἔκτακτες Συνελεύσεις, ὡσάκις παραστεῖ ἀνάγκη.

Ἀπό τή στιγμή, ὅμως, πού ὁ Σεραφεῖμ ἔκλεισε καί φίμωσε τή Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας, ἀφαιρέθηκε ἀπό τὰ μέλη της τό δικαίωμα καί ἡ ἀρμοδιότητα νά ἐκθέσουν τήν κριτική τους ἄποψη καί νά ζητήσουν ἐπαναπροσαρμογή τῶν στόχων ἢ κολασμό τῶν ἐνόχων. Σύννεφο πυκνό σιωπῆς κάλυψε τό συνοδι-

κό χώρο και φίμωτρο σφράγισε έκβιαστικά τό θεόσδοτο χάρισμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου.

Ἄν κάποιος Μητροπολίτης ἀντλοῦσε, ἀπό τὰ βάθη τῆς ἀρχιερατικῆς του συνείδησης, τό θάρρος νά μιλήσει καί νά στιγματίσει νοοτροπίες καί συμπεριφορές τοῦ δικτάτορα Σεραφεῖμ, θά εἰσέπραττε τήν ἀπειλή τῆς βίαιης ἀπομάκρυνσης ἀπό τό θρόνο του ἢ τόν ἐναλλακτικό ἐκφοβισμό, ὅτι ὁ βαρὺς φάκελος τῶν ἀνομημάτων του θά ἀνασυρόταν ἀπό τό ράφι τοῦ σκοτεινοῦ ἀρχείου καί θά διαβιβαζόταν πρὸς διερεύνηση καί πρὸς ἐκδίκηση.

Γεγονός, πού δέν πρέπει νά διαφύγει ἀπό τήν προσοχή μας, εἶναι, ὅτι ἡ Σεραφειμική «συνωμοτική» πολυπραγμωσύνη κατάφερε νά αἰχμαλωτίσει καί νά φιμώσει ἀκόμα καί τήν ἀδέσμευτη καί πολύπειρη καί φιλοκατήγορη δημοσιογραφία. Σά νά εἶχε πέσει σύνθημα ἢ ἐντολή ἢ ἄλλος, πολυδύναμος, ἀνασχετικός μοχλὸς πάνω στή δημοσιογραφική πένα, τὰ λάθη καί οἱ ραδιουργίες καί οἱ κατάφωρες παραβιάσεις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Νόμων δέ σχολιάζονταν καί δέν ἐπικρίνονταν ἀπὸ τή δημοσιογραφική ἢ τήν ἠλεκτρονική ἐνημέρωση.

Τό «γιατί» περνοῦσε ἡ δημοσιογραφία «αἰδημόνως» σιωπηλή μπροστά ἀπὸ τὰ φορτία τῶν ἀνομημάτων τοῦ δικτάτορα τῆς Ἐκκλησίας Σεραφεῖμ, ἀποτελεῖ πρόβλημα καί ἐρωτηματικό καί γιὰ τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί γιὰ τή δημοσιογραφική οἰκογένεια. Ἀκριτομύθιες, ὅμως, δημοσιογράφων καί ἔλλειψη ἐχεμύθειας τῶν διαχειριστῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραφειοκρατίας καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων διέσπειραν στοὺς πέντε ἀνέμους πολὺ

ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τή λειτουργία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ.

Δέ θά ἀνασκαλέψω τοὺς ψιθύρους καί τίς ἀνοιχτές, θαρραλέες ἀποκαλύψεις τῶν «*κρυφῆ γινομένων*» (Ἐφεσ. ε' 12), ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, γιατί δέν εἶναι αὐτὴ ἡ προβληματική, πού μέ παρακινεῖ στή χάραξη αὐτῶν τῶν γραμμῶν. Πρόθεσή μου εἶναι ἡ σκιαγραφία τοῦ πορτρέτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτη, πού θεώρησε ἐπιτρεπτό νά φιμώσει κάθε φωνή διαμαρτυρίας καί νά βηματίσει στοὺς ἱερούς χώρους τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀπόλυτος καί ἀνέλεγκτος μονάρχης.

Ἐκείνους, πού δέν μπόρεσε νά καθυποτάξει καί νά φιμώσει, ἦταν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μέ τό ἀδάμαστο θάρρος καί-θά τό σημειώσω μέ ἔμφαση-μέ τήν ἡρωϊκὴ προοπτικὴ νά μὴν ὑποκύψουν στὰ δυναστικά πλέγματα καί στή βία, ἀλλὰ νά ἀγωνιστοῦν γιὰ τήν κάθαρση τοῦ ἱεραρχικοῦ Σώματος καί γιὰ τήν ἀποκατάσταση τῆς Κανονικότητας καί τῆς Νομιμότητας στὰ κέντρα τῶν προγραμματισμῶν καί τῶν διοικητικῶν ἀποφάσεων. Αὐτοί-καί δέν ἦταν λίγοι-ἔμειναν ἀδούλωτοι. Μέ τό βλέμμα καθηλωμένο στὸν Σταυρωμένο ἀρχηγὸ τῆς Ἐκκλησίας καί μέ τήν ἀκοή γεμάτη ἀπὸ τήν προσταγή: «*Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύματι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες*» (Ματθ. ζ' 15).

Οἱ ἀντιδράσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πλήθους ἐνοχλοῦσαν ἀφόρητα τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Σεραφεῖμ. Ἀλλὰ δέν εἶχε τὴ δύναμη καί τὸν τρόπο νά τίς ἀνακόψει. Ἦταν ἓνα τσουνάμι λαϊκῆς ἀγανάκτησης καί πόνου καί ὁμόφωνης δι-

αμαρτυρίας, πού έπεφτε, μέ άδιάκοπους κυματισμούς, πάνω στό Συνοδικό Κέντρο τής Έκκλησίας καί κατέλυε τήν άρχιεπισκοπική άλαζονία.

Διαπιστώνοντας ό Σεραφείμ, ότι δέν μπορεί νά δαμάσει καί νά πνίξει τή λαϊκή έξέγερση, έπινόησε άλλο τρόπο αντίδρασης. Άδέξιας καί άναποτελεσματικής. Άλλά, γιά τή δική του έντρομη συνείδηση, ύπεροχικής. Καμώθηκε πώς δέν τόν πειράζει καί δέν τόν έπηρεάζει ή όποιαδήποτε κριτική καί δέν τόν κάμπτουν οί φωνές καί οί διαμαρτυρίες του έξεγερμένου έκκλησιαστικού πληρώματος. Όλοι αύτοί, πού φώναζαν καί ζητούσαν κάθαρση, Νομιμότητα καί Κανονικότητα, συναποτελούσαν τό «χύδην όχλο». Αύτός ήταν ό ήγέτης. Καί θά έξακολουθούσε νά παραμένει ό ήγέτης, μέ τήν τραχύτητα του άντάρτη καί μέ τήν έπωνυμία του ποιμένα.

Κάποιες φορές, φτάνοντας στό Μέγαρο τής Ίεράς Συνόδου, έβλεπε γύρω τοιχοκολλημένες άφίσες ή συνθήματα γραμμένα στους τοίχους. "Αφωνες αύτές οί γραφές, σήκωναν έκκωφαντική διαμαρτυρία, ένάντια στή μετασκευή του Οίκου του Θεού σέ οίκο σκανδάλων. Οί άνθρωποι τής δουλικής ύποταγής έσπευδαν νά κατεβάσουν τίς άφίσες καί νά έπικαλύψουν τά γραπτά συνθήματα. Κείνη τή στιγμή, ό άντάρτης των βουνών καί συνωμότης του έκκλησιαστικού περιβόλου, μέ ύφος άφοβου έξουσιαστή, φώναζε: «Άφήστε τα ρέ, μήν τά ξηλώνετε. Άφήστε τα, νά τά διαβάσει ό κόσμος. Ό Σεραφείμ δέ φοβάται κανέναν. Ό,τι καί νά κάνουν, δέ θά πετύχουν νά μέ κατεβάσουν από τό θρόνο». Καί, μ' αυτό τόν κομπασμό, περνούσε τήν πόρτα του Συνοδικού μεγάρου. Νικητής καί

θριαμβευτής. Μέ στραμμένη τήν πλάτη στην άγωνία καί στό θρήνο του λαού. Καί μέ άνοιχτή τήν άγκάλη στους χειροκροτητές τής εύκαιριακής καί συμφεροντολογικής συμπαραστάσης.

"Ετσι άυτόπροσδιορίστηκε ό Άρχιεπίσκοπος τής Ίωαννίδειας δικτατορίας καί τής όμώνυμης νοοτροπίας Σεραφείμ. "Ετσι έσυρε τή γραφίδα, γιά νά χαράξει τό ζωηρό περίγραμμα του πορτρέτου του καί τίς συμπληρωματικές φωτοσκιάσεις. "Ετσι συμπλήρωσε τή βίβλο των όραμάτων του καί των δραστηριοτήτων του, γιά νά τήν παραδώσει, πρós κρίση καί άποτίμηση, στίς διάδοχες γενιές καί γιά νά τήν έντάξει στον κώδικα τής πανορθόδοξης ιστορίας.

Ό καθένας από μās έχει τήν εύχέρεια καί τό χρέος, νά τή φυλλομετρήσει καί νά τή ζυγίσει.

Ο ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΡΙΔΟΣ
ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Δεκαπενθήμερο Δελτίο

Έκκλησιαστικής Ένημέρωσης

Κωδικός 2360

Ίδιοκτήτης - Έκδότης

ό Μητροπολίτης

Άττικής καί Μεγαρίδος

ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Διεύθυνση

19011 Αδών Άττικής

Τυπογραφείο Κωνσταντίνου Σανιδά

Ίωαννίνων 6, Μοσχάτο

ISSN 1790-482X

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2008

Κύρια άρθρα

Πρόοδος ή συντήρηση; 220, 1. Σημιαίες δίχως ταυτότητες, 221, 1. Κοινές διαδρομές, 222, 1. Οί κοινές μας επιφυλάξεις, 223, 1. Έπικαλούμαι την κρίση σας, 224, 1. Έπιλογές στό πόδι, 225, 1. Η άδοκιμη δοκιμή, 226, 1. Αντικρύζοντας τό Σταυρό, 227, 2. Μάταιος μόχθος, 228, 2. Πατήματα καί στραβοπατήματα, 229, 1. Όραμα μέ άπόρρητη ταυτότητα, 230, 1. Τό ιστορικό άπόκτημα, 231, 1. Άπόσταγμα σοφίας, 232, 1. Υπάρχει έλεγχος ποιότητας; 233, 1. Ανώμαλη προσγείωση, 234, 1. Πήχης προόδου, 236, 1. Μοναχικοί όδοιπόροι, 237, 1. Τά δύο μοτίβα, 238, 1. Η άνία της εϋμάρειας, 239, 1. Σκοταδιστική πτώχευση, 240, 1. «Τί έστιν άνθρωπος;», 241, 1. Λαχανιασμένοι δρομείς, 242, 1. «Διέλθωμεν έως Βηθλεέμ», 243, 2.

Άρθρα γραμμής

Η πρωτότυπη Διαθήκη, 220, 4. Τό όραμα της Συνόδου(α), 221, 3. Τό όραμα της Συνόδου (β), 222, 4. + Ό Ό Αθηνών Χριστόδουλος, 223, 3. Τά ντοσιέ της σκοτεινής διαδρομής, 223, 5. Ό νέος Άρχιεπίσκοπος, 224, 4. Συμπτώματα καί... μηνύματα, 224, 6. Η μαύρη τρύπα ...άπό τό «χθές», 225, 4. Καί σχολή πλαστογραφίας; 226, 4. Ό Καταστατικός Χάρτης, 227, 4. Στόν ύπουργό της Δικαιοσύνης κ. Χατζηγάκη, 228, 5. Οί διακριτοί ρόλοι, 229, 4. Ένοχοποίηση καί άπεννοχοποίηση, 230, 4. Άπό την «έξουσία» στή «διακονία». 231, 4. Η τεθλασμένη της Συνοδικότητας, 232, 4. Κανονικότητα, Νομιμότητα καί... σκοπιμότητα, 233, 4. Οί «έπιφανείς» καί οί «άφανείς», 233, 16. Μηνύματα μέ πολλούς άποδέκτες, 234, 4. Κριτική-αυτοκριτική, 236, 4. Περί «πληροφορίας» πρός «άπληροφόρητους», 237, 4. Τρία πορτρέτα (1), 242, 6. Τρία πορτρέτα (2), 243, 5.

Συεργάτες

Ε. Χ. Οικονομάκου: Ημεγάλη άποστολή, 220, 14. Σ.Κ.Χ. Έχει νομική θωράκιση ή Έκκλησία; 224, 13. Συν.: Ό νέος Άρχιεπίσκοπος

μπροστά στά προβλήματα του παρελθόντος, 225, 13. Άγι Φλογέρα: Πονεμένη Ίησού μου, 225, 16. Ε. Χ. Οικονομάκου: Πρός ένα Όρθόδοξο Παπισμό; 226, 13. Σχολιαστή: Μετά την έκδοση της άποφάσεως του ΣΤΕ, 227, 9. Ε. Χ. Οικονομάκου: Η Παπική έκτροπή, 227, 13. Σχολιαστή: Ό γάμος ώς μυστήριο καί ώς κοινωνικό φαινόμενο, 228, 12. Γέρων πρεσβύτερος: Υπάρχει έλπίς; 228, 15. Γέρων πρεσβύτερος: Ό κληρικός καί ό «έργοδότης» του, 229, 15. Σχολιαστή: Μās έβαλαν τά γυαλιά, 230, 11. Σ.Κ.Χ. Ημάστιγα τών «ιεροκλοπών», Τρόποι αντίδράσεως, 230, 14. Ε. Χ. Οικονομάκου: Άπόσειση ευθυνών, 231, 10. Κ.Μείχανετζίδη: Τό Νησί (2), 231, 13. Ε. Χ. Οικονομάκου: Ένας παππούς, 232, 11. Μακκαβαίου: Τό μεγάλο μάθημα, 234, 11. Έπιστολή Σταύρου Μαυρίδη πρός ύπουργό Χατζηγάκη, 234, 14. John Mark Reynolds: Γιατί κουρσεύετε ένα θεσμό του Χριστιανισμού; 236, 13. Σ.Κ.Χ. Γύρω άπό μία καταδίκη, 236, 15. Δήλωση Έπισκόπων για τό γάμο όμοφυλόφιλων: Τό έθνος μας σέ ήθικη κρίση, 237 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (I) 239, 14. Σχολιαστή: Η άγκοσμιοποίηση καί οί δυσμενείς επιπτώσεις της, 240, 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (II) 241, 14. π. Πέτρος Gillquist: Άνατρέφοντας παιδιά μέ φόβο Θεού (III), 242, 13.

Ψίθυροι

Λουλούδι στόν τάφο του, 224, 16.

Πατερικά

Ίωάννου του Χρυσοστόμου: Περί Έρωσύνης, 233, 13.

Ντοκουμέντα

Ό Κουμαριανός στό προσκήνιο, 229, 13. + Άρχιεπισκόπου Άθηνών Έρωσύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (α), 238, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθηνών Έρωσύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (β), 239, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθηνών Έρωσύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (γ), 240, 5. + Άρχιεπισκόπου Άθηνών Έρωσύμου: Σχέδιο άναδιοργανώσεως της Έκκλησίας της Ελλάδος (δ), 241, 6.

